

İklim Krizi Bir Kadın Hakları Krizi Mi?

Is the Climate Crisis a Women's Rights Crisis?

Betül Kübra Doğan^{1*}

Ashlan Aykara²

¹ Gazi Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye, betulkubradogan@gazi.edu.tr

² Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye, aaykara@hacettepe.edu.tr

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Geliş Tarihi/Received: 09.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 10.10.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online: 09.12.2024

Öz: Dünya üzerindeki hiçbir köşe, iklim krizinin sonuçlarından muaf değilken dünyadaki hiçbir canlı iklim krizinin getirdiği olumsuzluklardan ayrı düşünülemez. İklim krizi her canlıyı ve her insanı etkileyen bir olgu olsa da her birey tarafından eşit deneyimlenmemektedir. Özellikle afetlerden etkilenen bölgelerde bulunanlar ve sosyal, ekonomik, kültürel ve politik eşitsizlikler nedeni ile yaşadıkları sorunlarla baş edebilmek için gerekli kaynaklardan ya da yapabilirliklerden yoksun olanlar iklim krizinden daha fazla etkilenebilmektedir. Diğer bir ifadeyle bireylerin yaş, sosyoekonomik durum, engellilik gibi farklı konularda sahip olduğu dezavantajlar, iklim krizini daha derinden deneyimlemelerine zemin hazırlayabilmektedir. İklim krizinin daha derinden deneyimlenmesinde etkili olan, iklim değişikliğinin getirdiği riskler ile eşitsizliklerin keşiminde duran etkenlerden biri ise cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği iklim krizinin bireylere etkisinde rol oynayabilmekte, kişilerin deneyimleri cinsiyet ekseninde farklılaşabilmektedir. Bu çalışma, iklim krizi ve cinsiyet eşitsizliği konularını ele almakta olup kadınların ve kız çocuklarının iklim krizi nedeni ile yaşadıkları eşitsizlikleri görünür kılarak iklim krizi ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim Krizi, Kadın Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, İklim Krizi ile Mücadele

Abstract: While no corner of the globe is exempt from the consequences of the climate crisis, no living thing in the world can be considered separate from the negativities brought about by the climate crisis. Although the climate crisis is a phenomenon that affects every living thing and every human being, it is not experienced equally by every individual. Especially those in disaster-affected areas and those who lack the necessary resources or capabilities to cope with the problems they face due to social, economic, cultural, and political inequalities are more affected by the climate crisis. The disadvantages that individuals have in different areas such as age, socioeconomic status and disability cause them to experience the climate crisis more deeply. Gender is one of the factors that stand at the intersection of inequalities and the risks brought about by climate change, which are effective in experiencing the climate crisis more deeply. In other words, gender inequality may play a role in the impact of the climate crisis on individuals, and the experiences of individuals may differ on the axis of gender. This study addresses the issues of climate crisis and gender inequality and aims to emphasize the importance of gender equality in combating the climate crisis by making visible the inequalities experienced by women and girls due to the climate crisis.

Keywords: Climate Crisis, Women Rights, Gender, Gender Inequality, Combating the Climate Crisis

Extended Abstract

Climate change, one of the biggest global problems of is a complex problem that has had extensive ecological, economic and social consequences, especially in recent years. And although it was initially considered as a technical issue, today it is being handled multidimensionally with the awareness that it is more comprehensive. However, it is a great deficiency that disadvantaged groups are not sufficiently included in this multidimensionality and that vulnerable groups are not the subject of the studies. It is seen that climate change disproportionately affects vulnerable populations, in other words, low-income communities, ethnic minorities, migrants and especially women. These groups are more exposed to

Cite as(APA 7): Doğan, B. K., & Aykara, A. (2024). İklim krizi bir kadın hakları krizi mi?. *Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 155-170. <https://doi.org/10.61158/saukad.1481144>

climate-related risks due to various socio-economic inequalities. Environmental changes such as more frequent and severe weather events, rising sea levels, increased periods of drought and intensified forest fires directly threaten the livelihoods and economic stability of these groups. Research shows that women, especially in rural areas with predominant management roles in agriculture and water resources, experience the impacts of climate change more severely than men.

Therefore, this study focuses on the intersectionality of climate crisis and gender inequality, addresses the inequalities experienced by women and girls due to climate crisis, and focuses on the complex and multifaceted relationship between climate change and gender inequality. Emphasising that the climate crisis is not only an environmental problem, but also linked to deep social injustices, the study aims to address the link between the climate crisis and deep social injustices and to examine this link by focusing on the inequalities and negativities faced by women and girls in particular. Making the inequalities visible and emphasising the importance of gender equality in combating the climate crisis is very important, and the relationship between the climate crisis and gender inequality and the necessity of taking into account the gender perspective in policy-making processes reflect the importance of the study.

The climate crisis, which many international organisations are addressing and thinking about, can hurt women and girls in different ways. For example, in this process, gender-based violence, child marriages, premature and stillbirths may increase, or maternal and infant health may be under threat. The most shocking evidence that women are more affected by the climate crisis than men is the death rates in disasters. Therefore, it is very important to take into account that gender-based inequalities, which are too fundamental to be evaluated within other inequalities, also play a role in increasing inequalities and disadvantages in the climate crisis.

In addition to the predominant role of women in agriculture and water resources, physical and social constraints also increase the vulnerability of women and girls during natural disasters. For example, some historical data on natural disasters show that the mortality rate of women significantly exceeds that of men in such disasters. This disparity can be attributed to various factors, including traditional gender roles that affect physical preparedness and socio-economic status. This is because women often have fewer opportunities to learn life-saving skills such as swimming and are likely to have lower physical strength, leaving them particularly vulnerable during floods and other disaster scenarios. Furthermore, social norms that confine women to the home also increase these risks. Women's ability to evacuate or seek shelter in emergencies is limited by these norms.

Beyond their sensitivity to the immediate impacts of climate and natural disasters, women can also play important roles in the context of climate change solutions. In many societies, women have a central role in the management and use of basic resources such as food and water. However, their frequent exclusion from decision-making processes on environmental issues weakens the effectiveness of climate change policies and prevents the development of universally applicable solutions. Therefore, it is crucial that policymakers and practitioners incorporate gender equality into their frameworks for action in the context of the climate crisis and capitalise on the unique perspectives and knowledge that women bring to environmental management. In this context, it is considered that promoting gender equality will not only encourage the formulation of equitable and inclusive policies, but also increase the applicability and impact of these policies. International agreements that prioritise the climate issue, such as the Paris Climate Agreement, should prioritise the inclusion of women and girls and recognise their specific needs and potential contributions to policy processes. These global efforts are important in showing that women are not the only victims of the climate crisis. Empowering women and advocating gender equality as a fundamental component of climate action should be the main objective of decision-making and implementation bodies on this issue. Because seeing women in the solution; including women in

the process; ensuring women's participation in decision-making processes are closely related to economic development and social welfare.

Consequently, addressing the climate crisis is an endeavour that goes beyond environmental protection and encompasses important aspects of social justice and equality. Effective climate action requires holistic and gender-inclusive approaches that recognise and address the specific challenges faced by women and girls. By reducing gender inequalities, more comprehensive and powerful strategies to tackle the far-reaching impacts of climate change can be unlocked. This study underlines that achieving gender equality is not only about addressing social injustices, but also about enhancing the resilience and sustainability of societies around the world in the face of a changing climate.

1. Giriş

İçinde yaşadığımız çağın en büyük küresel sorunlarından biri kabul edilen iklim değişikliği, karmaşık bir sorundur. Sıcaklıkların, karbon emisyonlarının ve mevsimlerde yaşanan değişikliklerin artması, kuraklık, buzullarda erime gibi etkenler nedeni ile küresel bir soruna dönüşen iklim değişikliği olgusunun; bitkiler, hayvanlar, ekosistemler ve insan toplulukları için ciddi riskler oluşturduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. İklim değişikliği nedeni ile pek çok sorunla karşı karşıya kalan canlılar için en ciddi riskin ise doğal yaşam alanlarının yok olması ve canlı yaşamının tehdidi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Talu (2017) iklimin ortalama durumunda yaşanan değişiklikler ile ilgili olan iklim değişikliği kavramının, başlangıçta birkaç disiplinle ilgili teknik bir konu olarak görüldüğünü fakat günümüzde çok daha kapsamlı olduğunun anlaşıldığını ve iklim değişikliği ile mücadelenin bu kapsamlılığa göre kurgulanması gerektiğini söylemektedir. Mücadele konusunda bahsedilen bu kapsamlılık ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili unsurların kalkınma modellerine dahil edilmesini ve sosyal adaletin tesis edilmesini içermekte ancak bu şartlar sağlandığında iklim değişikliği ile mücadelenin mümkün olacağı görülmektedir. Çünkü hızla artan sanayileşme, fosil yakıt kullanımı, sera gazları salınımının artışı gibi insan faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin doğal denge üzerindeki olumsuz etkilerinin hızla artması ile neredeyse yarım yüzyıldır etkilerini yoğun bir şekilde hissettiğimiz iklim krizi sadece çevresel bir sorun olmanın ötesinde bir meseledir.

Tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir sorun olan iklim krizinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile bağlantısı açıklanmadan önce kavram karmaşasından kurtulmak amacıyla iklim değişikliği ve iklim krizi kavramlarının tanımlarına yer verilmesi önemlidir.

İklim değişikliği, belirli bir zaman diliminde gözlenen doğal değişikliklere ek olarak -özellikle sanayileşme sonrası- insan faaliyetlerinin küresel atmosfer bileşimini bozması sonucunda hava sıcaklığında, yağış düzenlerinde, okyanus asitliğinde ya da deniz seviyelerinde meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1994).

Küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunu ele aldıkları çalışmalarında, Aksay, Ketenoğlu ve Kurt (2005) Sanayi Devrimi'nden sonra atmosferde artan CO₂'nin, 2030 yılına kadar gerçekleşecek iklimsel değişikliklerin göstergesi olduğunu söylerken küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerine de yer vermişlerdir. Yazarlar küresel ısınma ve iklim değişiminin, biyolojik çeşitliliğin tehdit altında olması ve iklim bağlantılı afetlerin sayısının artması başta olmak üzere pek çok soruna yol açtığını belirtmişlerdir.

Bu sorunlar arasında;

- Sel, yangın, fırtına, deprem gibi afetlerin sayısının ve şiddetinin artması,
- Yağış düzeninin değişiklik göstermesi,
- Yağış düzenindeki değişiklik nedeni ile yaşanan kuraklıklar,
- Sıcak hava dalgaları nedeniyle istilacı türlerin ortaya çıkması ve
- Salgın hastalıkların görülme sıklığındaki artış yer almaktadır (Demirbaş ve Aydın, 2020).

Dünya Meteoroloji Örgütü (World Meteorological Organization) de Küresel İklim Durumu Geçici Raporu'nda (2022) iklim değişikliğinin en akut etkilerinin hava ve iklimde (meteorolojik olaylar, kar, kuraklık, sıcak ve soğuk hava dalgaları, fırtınalar gibi) hissedildiğini, bunların da sel, toprak kayması, orman yangınları gibi diğer yüksek etkili olaylara yol açabildiğini ifade etmiştir. Hava olaylarında ve sıcaklığında yaşanan dengesizlikler ve küresel ısınma ile görünüm kazanan iklim değişikliği nedeni ile kuraklık, sel, şiddetli kasırgalar gibi aşırı hava olaylarının sıklığı ve etkisi artmakta, okyanus ve deniz suyu seviyeleri yükselmekte, okyanusların asit oranlarında artış yaşanmakta, buzullar erimekte, toprak ve su kaynakları olumsuz etkilenmektedir (WWF, 2022).

Bu bağlamda Vickers (2019) iklim krizinin, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerini tanımlayan bir kavram olduğunu ve iklim değişikliği kavramı ile arasındaki farklılığın, oluşan tehdidin ciddiyetinin belirtilme ihtiyacı ile yakından ilgili olduğunu söylemektedir. İnsan faaliyetleri sonucunda yaşanan iklim değişikliğinin hızlanarak ve giderek şiddetlenerek tüm canlı yaşamını ve ekosistemleri tehdit eden bir boyuta ulaşmasını ifade eden (Kara, 2021) bu kavram, iklim değişikliğinin doğurduğu acil, şiddetli ve geri dönüşü olmayan etkileri vurgulamak için tercih edilmektedir.

Bahsi geçen acil, şiddetli ve geri dönüşü olmayan etkiler ise ekosistem, bitki ve hayvanlara ek olarak insanları, bireylerin yaşam alanları ve geçim kaynaklarını, toplum sağlığını, kültürleri ve ekonomileri de yakından ilgilendirmektedir. Örneğin; yağış rejimlerinin değişmesi ve buzulların erimesi hidrolojik sistemleri değiştirmekte, bu değişiklik de su kaynaklarının miktarını ve kalitesini etkilemektedir. Ya da değişen iklim şartları ile kara, tatlı su ve deniz ekosistemlerinde yaşayan birçok canlıların sayısı, türler arasındaki etkileşimi, canlıların coğrafi yaşam alanı, mevsimsel faaliyetleri ve göç zamanları değişmekte; tarımsal ürünlerin verimi olumsuz etkilenmekte; aşırı hava olayları deneyimlenmekte; ekosistem bozulmakta; gıda ve temiz suya erişimde problemler yaşanırken hastalık ve ölümler artmakta; kentsel altyapı ve yerleşim yerlerinde meydana gelen hasarlar, bilhassa insanların yaşam kalitesini ve refahını riske atmaktadır (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2014).

Diğer bir ifadeyle küresel iklim krizinin sebep-sonuç döngüsünde ana aktör olan insanlar da iklim krizinin etkilerini deneyimlemektedir. Peki, bu krizin etkilerini her insan eşit ölçüde mi deneyimlemektedir? Var olan adaletsizliklerin daha da görünür olduğu günümüzde iklim krizi, dezavantajlı olarak kabul gören grupları (çocukları, yaşlıları, engellileri, yerlileri, yoksulları ve kadınları) nasıl etkilemektedir?

Türkçe alanyazın incelendiğinde iklim krizi meselesinin modernitenin ve küreselleşmenin etkisi ile çok boyutlu olarak ele alındığı görülmektedir. Fakat bu çok boyutluluk içerisinde dezavantajlı gruplara yeteri kadar yer verilmediği, dezavantajlı grupların çalışmaların öznesi olmadığı, özellikle de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve iklim krizinin kesişimselliğine ilişkin literatürün oldukça zayıf kaldığı görülmektedir. Oysa, iklim krizi, yalnızca çevresel bir sorun olmanın ötesinde, temel insan haklarını doğrudan tehdit eden küresel bir krizdir. Yukarıda bahsedilen iklim krizinin etkileri, milyonlarca insanın yaşamını, sağlığını, barınma hakkını, gıda ve suya erişimini tehlikeye atmakta, özellikle de yoksul, yaşlı, yerinden edilmiş, etnik azınlıklara mensup topluluklar ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplar bu süreçten daha derinden etkilenmektedir. İklim krizinin doğurduğu bu adaletsizlikler, eşitsizlikleri derinleştirirken temiz su ve sağlıklı çevreye erişim gibi insan haklarının ihlallerini de ağırlaştırmaktadır. Dolayısıyla, iklim krizi karşısında verilecek mücadele, yalnızca çevrenin korunması ile değil aynı zamanda insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ile de ilgilidir. Bu nedenle, iklim krizinin dezavantajlı gruplar üzerindeki etkilerinin incelenmesi önemlidir.

Bu bağlamda, iklim krizinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkilerini incelemek, kadınların ve kız çocuklarının maruz kaldığı çok katmanlı eşitsizlikleri anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma iklim krizi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kesişimselliğine odaklanarak kadınların ve kız çocuklarının iklim krizi nedeni ile yaşadığı eşitsizliklere değinmektedir. İklim krizinin sadece çevresel

bir sorun olmadığı, aynı zamanda derin sosyal adaletsizliklerle bağlantılı bir mesele olduğu vurgusunu önemseyen çalışma ile yaşanan eşitsizliklerin görünür kılınması ve iklim krizi ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulanması amaçlanmaktadır.

2. İklim Krizi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

OXFAM (2022) Eşitsizlik Öldürür (Inequality Kills) isimli raporunda iklim krizinin her yıl yoksul ülkelerde 231.000 kişiyi öldürebileceği ve 2030 yılına kadar bu sayının 51 milyonu bulabileceği tahminine yer vermektedir. Yoksul ülke vatandaşlarının yetersiz beslenme, hastalıklar, aşırı sıcaklık, doğal afetler gibi nedenlerle yaşam haklarının dahi ihlal edilebileceğinin göstergesi olan bu tahmin, iklim krizinin yoksul ülkelerdeki insanlar üzerindeki ölümcül etkilerine değinmenin yanı sıra iklim krizinin yalnızca ekonomik veya çevresel bir sorun olmadığını, aynı zamanda sosyal boyutlara sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.

Sosyal bir boyuta sahip olan iklim krizinin etkileri cinsiyet, ırk, sınıf, engellilik durumu gibi sosyal kategorilere göre değişiklik göstermekte yani toplumun farklı kesimleri iklim krizinden eşit olmayan biçimlerde etkilenmekte, iklim krizi mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. Özellikle dezavantajlı gruplar iklim değişikliğinden daha yoğun ve sert şekilde etkilenirken hemen hemen her toplumda erkeklere oranla daha fazla sorunla karşı karşıya olan kadınların iklim krizinden daha fazla etkilendiği bilinmektedir (EKOIQ, 2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bir toplumda kadınların eğitim, sağlık, istihdam, aile hayatı ve toplumsal statü gibi alanlarda cinsiyetleri nedeni ile eşitsizliğe maruz kalmalarını anlatmakta, kadınlar bu farklılıklar ve eşitsizlikler nedeni ile eğitim, sağlık, ekonomik fırsatlar ve karar alma mekanizmalarına erişim gibi konularda engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, kadınların yoksulların büyük bir çoğunluğunu oluşturduğu, ataerkil toplum yapısında ikincil konumda bulunduğu, eşitsizlikler nedeni ile kaynaklara erişim bağlamında sorunlar yaşadığı ve cinsiyet temelli iş bölümünde aileye ilişkin pek çok görevi üstlendiği bilinmektedir. Bu nedenle halihazırda yoksul olan, eşitsizlikleri deneyimleyen, toplum içerisinde ikincil konumda bulunan ve cinsiyet temelli iş bölümüne göre su ya da yiyecek sağlama görevini üstlenen kadınların iklim krizinin etkilerine karşı da daha savunmasız oldukları görülmektedir.

Birleşmiş Milletler (2022) de Kadın, Cinsiyet Eşitliği ve İklim Değişikliği (Women, Gender Equality and Climate Change) isimli bilgi notunda eşitsizliğin getirilerinin yani kadınların sosyal, ekonomik ve politik başa çıkma kapasitelerini sınırlayan engellerin ve kadınların kaynaklara-karar alma mekanizmalarına eşitsiz erişimlerinin iklim krizine karşı daha savunmasız olmalarında etkili olduğunu söylemektedir (UN, 2022).

İklim krizi ve toplumsal cinsiyet bağlamında yapılan çalışmalara ve uluslararası düzeyde yayınlanan raporlara bakıldığında kadınların iklim krizi bağlamında yaşadıkları sorunların, ataerkil toplum yapısındaki ikincil konumları ve erkeklere oranla daha yoksul ve doğal kaynaklara bağımlı olmaları ile ilişkilendirildiği ve temelde bu iki başlık altında yer aldığı görülmektedir (UN Women, 2018; UNEP, 2020; IPCC, 2022).

Bu nedenle iklim krizi, feminist bir mesele olarak ele alınmış ve bu bölüm (i) ataerkil toplum yapısında kadınlar ile (ii) doğal kaynaklara bağımlılık ve yoksulluk olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklarda kadınların sosyal, ekonomik ve politik başa çıkma kapasitelerini sınırlayan engeller ile kaynaklara ve karar alma mekanizmalarına eşitsiz erişimlerine ilişkin tartışmalara da temel oluşturulmuştur.

2.1. Ataerkil Toplum Yapısında Kadınlar

Eşitsizlik kavramı, bir grup veya toplum içinde kaynaklara ve haklara erişimin eşit olmamasını ifade eder ve genellikle sınıf, ırk veya cinsiyet gibi sosyal kategorilerle yakından ilişkilidir. Ancak Bora (2021),

cinsiyet eşitsizliğinin “diğer eşitsizliklerle birlikte ele alınamayacak kadar temel ve kendine özgü dinamiklere sahip bir sistem” olduğunu belirtir ve bu durumu "eşitsizlik ve ayrımcılığın meşrulaştırılması" olarak tanımlar. Başka bir deyişle, toplumsal cinsiyet, herhangi bir eşitsizliğin yeni eşitsizlikler yaratmasına ve mevcut eşitsizliklerin derinleşmesine olanak sağlayan başlıca faktörlerden biridir. Çünkü bu kavram, biyolojik farklılıkların ötesine geçerek toplumun inşa ettiği "kadınlık" ve "erkeklik" rollerine odaklanır ve biyolojik farkların ötesinde, iki cinsiyet arasında hiyerarşi, ötekilik ve ikincillik yaratarak sosyal düzeni şekillendirir.

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelini oluşturan ve bu eşitsizlikleri sürdüren ataerkillik, bir toplumsal yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki ekonomik, sosyal, politik ve kültürel iktidarını pekiştiren ve bu iktidarı meşrulaştıran bir sistem olan ataerkillik en temelde erkeklerin kadınlar üzerindeki üstünlüğüne dayanan bir yapıdır. Toplumda ataerkil değerler, kadınların haklarına ve kaynaklara erişimini sınırlamakta ve kadınları çoğu zaman ikincil bir konumda tutmaktadır. Ataerkil yapı tarafından desteklenen toplumsal cinsiyet rolleri ise kadınların yaşamlarını, seçimlerini ve toplumsal konumlarını belirlemekte, kadınların yaşadığı eşitsizliklerde ve dezavantajlarda rol oynayan en önemli faktörler arasında yer almaktadır.

Örneğin, kadınlar; yüzme ve tırmanma gibi fiziksel aktivitelerin çoğunlukla erkek çocuklarına öğretilmesi, kadınların hareketlerini kısıtlayan geleneksel kıyafetlerin varlığı, kadınların erkeklere oranla daha az miktarda ve kalitede beslenmesi, kamusal alanda verilen afet uyarılarından haberdar olmamaları, ailelerinin erkek üyelerinin kendilerine eşlik etmek için eve dönmelerini beklemeleri ya da soyun devamı için erkeklerin kurtarılması gibi nedenlerle afetlerden kaynaklanan ölümlere daha çok maruz kalabilmektedirler (United Nations Environment Programme, 2012). Bangladeş'te 140.000 kişinin ölümüne neden olan 1991 yılındaki siklon felaketinde, kurbanların %90'ını kadınlar oluştururken (Aguilar, 2004), Mayıs 2008'de yaşanan Nargis Kasırgası sonrası ölen ya da kaybolan 130.000 kişinin %61'i de kadınlardan oluşmaktadır (CARE Canada, 2010). Kadınların iklim krizinin olumsuz etkilerini eşitsiz deneyimlemesi kadın ve çocukların bir afette ölme olasılığının erkeklere göre (14 kat) daha fazla (The International Network of Women's Funds and the Alliance of Funds, 2015) olması ile sınırlı değildir.

UNFPA (2022) iklim değişikliğinin kadınları ve kız çocuklarını:

- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artması,
- Çocuk evliliklerinin artması,
- Erken ve ölü doğumların artması,
- Anne ve yenidoğan sağlığının tehdi ve
- Üreme sağlığı ile doğum kontrol yöntemlerine erişimin kısıtlanması olmak üzere 5 farklı yolla incitebileceğini söylemektedir.

Dünya genelinde 37 ülkede doğum kontrolü ve güvenli kürtaj hizmetleri sunan uluslararası sivil toplum kuruluşu MSI Reproductive Choices (2024), iklim kaynaklı yerinden edilme sebebi ile 14 milyon kadının doğum kontrolüne erişimini kaybetme riskiyle karşı karşıya olduğunu, bu riskin ise 2 milyon istenmeyen gebelik, 1 milyon güvenli olmayan kürtaj ve 5.800 anne ölümü ile ilişkili olabileceğini söylemektedir. İklim krizi üreme sağlığı ile doğum kontrol yöntemlerine erişimi sınırlamanın yanında gebelik ve doğum sırasındaki komplikasyonlarla da ilişkilidir. Aşırı sıcaklıklar, hava kirliliği, kuraklık ya da su kıtlığı gibi iklim değişikliği ile ilgili faktörler düşük, erken doğum, düşük doğum ağırlığı, anemi ya da ölü doğumlarla ilişkili olabilmektedir. Araştırmalar, doğumdan önceki haftada yaşanan 1 santigrat derecelik bir artışın, yaz aylarında %6'lık bir risk artışıyla ilişkili olduğunu ve bu durumun da 10.000 doğumda yaklaşık dört ek ölü doğum anlamına geldiğini göstermektedir (UNFPA, 2022).

Üreme sağlığı ve doğum kontrol yöntemlerine erişim ile anne ve bebeğin sağlığına ilişkin sonuçların yanı sıra iklim krizi, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştirerek çocuk evliliklerinin ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artmasında da önemli bir rol oynamaktadır. UNICEF (2024) cinsiyet açısından nötr olmayan iklim değişikliğinin halihazırda var olan cinsiyet eşitsizliklerini daha da arttırdığını vurgularken özellikle kız çocuklarının bu süreçten oldukça olumsuz etkilendiğini söylemektedir. Bu olumsuz etkiler arasında kızların ev içi sorumluluklarının öğrenmeye erişimlerini zorlaştırdığı ve iklim değişikliğiyle ilişkili risklerin yarattığı ekonomik güvensizliğin olumsuz bir başa çıkma mekanizması olan çocuk evliliği de dahil olmak üzere cinsiyete dayalı şiddet olasılığını artırdığına özellikle vurgu yapılmaktadır.

Aşırı hava koşullarının geçim kaynaklarını yok etmesi ve yoksulluğu şiddetlendirmesi ile yoksul ailelerin başlık parası karşılığında veya kızlarının gelecekteki şansını artırma inancı ile kızlarını evlendirebileceklerini söyleyen UNFPA (2022), toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artmasını da sosyoekonomik ve toplumsal cinsiyet rolleri-cinsiyete dayalı iş bölümü bağlamlarında ele almaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri ile yakından ilgili olan cinsiyete dayalı iş bölümü maalesef basit bir görev paylaşımından daha fazlasıdır. Kadınlara ve erkeklere nerede duracaklarını, ne yapacaklarını, ne yap(a)mayacaklarını anlatan bu kavrama göre; kadınlar kamusal alandan ziyade özel alanda etkin ve ev içi sorumluluklara sahip olmalıdır. Bu nedenle -ataerkil toplum yapısının etkisi ile- yemek temini, gıda güvenliği, temiz suya ulaşım, ısınma ve yemek pişirme gibi görevlerden sorumlu olan kadınlar özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük sorunlar yaşamaktadır (UN, 2022). Örneğin gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar, yaşanan kıtlık, ormanların azalması ya da düzensiz yağış durumlarında bahsedilen bu sorumlulukları yerine getirebilmek için daha fazla zaman harcamak zorunda kalmakta, bu durum ise kadınlar ve kız çocuklarını eğitim ve istihdam olanaklarından yoksun bırakmanın yanı sıra yürümek zorunda oldukları uzun yollarda her türlü tehlikeye yakın olmalarına zemin hazırlamaktadır (OXFAM, 2009; The International Network of Women's Funds and the Alliance of Funds, 2015). Bu durum gıda güvenliği ya da temiz suya erişim gibi konularda sorun yaşamayan gelişmiş ülkelerde yaşayan kadınların iklim krizinin etkilerinden azade olduğu anlamına gelmemektedir. Gelişmiş ülkelerde kırsal bölgelerde yaşamayan kadınlar da halihazırda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin getirileri ile erkeklere oranla daha dezavantajlıdır.

Ataerkil toplum yapısı ve toplumsal cinsiyet rolleri kadınların iklim krizinden daha fazla etkilenmesine neden olurken kadınların yaşadıkları zorluklar buraya kadar bahsedilenlerle sınırlı değildir. Kadınların iklim krizinden daha fazla etkilenmesi kadınların kaynaklara erişim ve karar mekanizmalarına katılımları ile de doğrudan ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle tarım arazilerine sahip olma, finansal sermaye ya da erişim gibi konularda daha az temsil edilen kadınlar kaynaklara erişim ve karar alma mekanizmaları bağlamında görünmezdir.

Osman-Elasha (2009) kadınların çevresel ürün ve hizmetlere erişimi ve kontrolünün sınırlı olduğunu, kadınların çevre ile ilgili karar alma mekanizmalarına dahil edilmemesinin kadınların iklim değişikliği ile mücadelesini güçleştirdiğini söylemektedir. Bu bağlamda, Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (European Institute for Gender Equality, 2021) verileri de kadınların erişim ve kontrol konusunda yaşadığı sorunlara değinmekte, kadınların çevre ile ilgili karar alma süreçlerine dahil edilmemesine vurgu yapmaktadır. EİGE verilerine göre AB üye devletlerinin çevre ve iklim değişikliği politikalarından sorumlu bakanlarının yalnızca %26,8'i, devletlerin ulusal parlamentolarında hükümetin çevre ve iklim değişikliğiyle ilgili eylemlerini inceleyen parlamento komitelerinin ise yalnızca %29,7'si kadınlardan oluşmakta ve çiftliklerin yalnızca %28,7'si kadınlar tarafından yönetilmektedir.

Kadınların kaynaklara ve karar alma mekanizmalarına erişimi konusunda çarpıcı gerçekler sunan bu veriler, kadınların bu süreçteki dezavantajlılığını bir kez daha doğrulamaktadır. Oysa kadınlar yalnızca iklim değişikliğinin kurbanı ya da mağduru değildir. Aynı zamanda pek çok konuda yerel bilgiye

sahiplerdir. Kadınlar, özellikle kırsal kesimlerde su toplama, tarım, yakıt toplama ve gıda güvenliği gibi işlerle uğraşmak zorundadır. Bu görevler ise kadınlara çevre hakkında benzersiz bir bilgi birikimi ve ekosistemle ilgili pratik deneyim kazandırmaktadır. Örneğin, Nijerya'da yapılan bir çalışmada, okuryazarlığı olmayan kadınların dahi aile sağlığı, gıda işleme ve muhafaza etme ve çeşitli törenlere ilişkin yerel bilgiye sahip olduğu ve bu bilgileri kullandığı ifade edilmektedir (Ugboma, 2014).

Yerel bitki ve hayvan türlerini tanıma, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve tarım teknikleri konusundaki geleneksel bilgi de iklim krizine karşı dayanıklılık geliştirmede kritik öneme sahiptir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri, kadınları ev içerisinde konumlandığından ve bakım işleriyle sınırladığından kadınların iklim politikalarına katılımı ve karar alma süreçlerinde etkin rol alması söz konusu olamamaktadır. Kadınların, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle edindikleri bilgi ve beceriler, iklim krizine karşı etkin çözümler geliştirme potansiyeli taşısa da bu rollerin yarattığı engeller, kadınların bu bilgi ve becerilerini kullanmasını zorlaştırmaktadır. Diğer bir ifadeyle kadınlar, yerel çevre bilgisine ve bu konudaki becerilere sahip olmalarına rağmen, toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların bu bilgi ve becerilerini etkin bir şekilde kullanmalarını engellemektedir.

Kadınların bilgi ve becerilerini, iklim krizi ile mücadelede kullanmalarını kısıtlayan ve onları karar mekanizmalarından uzak tutan bu durumu ILO (2012) da kaynaklara eşit olmayan erişim, kalıcı ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet normları ile özetlemektedir. Bu normların değiştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda atılacak her adım oldukça önemliken kadınların sürece dahil edilmesi ise hem kadınların potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri hem de ihtiyaçlarının görünürlüğü için gereklidir. Kadınların karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi ile kadınların bilgi birikimlerinin ve deneyimlerinin hem kadınlar hem de diğer dezavantajlı topluluklar için yol gösterici olacağı, daha dayanıklı topluluklara ve kadınların yalnızca iklim krizinden etkilenen bireyler olarak değil, aynı zamanda bu krize karşı çözüm üreten aktif aktörler olarak da tanınmasına kapı aralayacağı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Kadınların karşılaştığı zorlukların görünür olmasında ve bu zorlukların üstesinden gelinmesinde önemli bir olgu olan kaynaklara erişim ve karar mekanizmalarına dahil edilmelerinde ise;

- İklim değişikliğinin cinsiyete özgü etkilerinin tanımlanması ve ele alınması,
- İklim değişikliğine uyum konusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunların dikkate alınması,
- Kalkınma konusundaki planlamalarda kadınların önceliklerinin ve ihtiyaçlarının gözetilmesi,
- Kadınların yerel bilgi kullanımının kalkınma için hayati öneme sahip olduğunun fark edilerek yetişkin eğitimi programları aracılığıyla kadınların sosyal işlevselliğinin artırılması ve yerel bilgilerin kullanılmasının teşvik edilmesi,
- Kadınların bu süreçte ulusal ve yerel düzeyde karar alma mekanizmalarının bir parçası olmasının sağlanması,
- Yatırımlar konusunda toplumsal cinsiyet duyarlılığının gözetilmesi,
- İklim değişikliğine uyum konusunda teknoloji geliştirmeye kadınların da dahil edilmesi ve
- Toplumsal cinsiyet perspektifinin ulusal politika ve stratejilere ek olarak sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği konusundaki plan ve müdahalelere de dahil edilmesi için gayret gösterilmesi oldukça önemlidir (Osman-Elasha, 2009; IFAD, 2011; Ugboma, 2014).

Kadınların iklim kriziyle mücadelede ve diğer alanlarda karar alma süreçlerine dâhil edilmelerini sağlayacak çok yönlü yaklaşımlar, yalnızca cinsiyete duyarlı politikaları değil, aynı zamanda yapısal engellerin kaldırılmasını ve kadınların güçlendirilmesini de içermelidir.

2.2. Doğal Kaynaklara Bağımlılık ve Yoksulluk

Gıda ve Tarım Örgütü (2019) “Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu” (The State of Food Security and Nutrition in the World) isimli raporunda, iklim krizinin yol açtığı olağanüstü iklim olaylarının, doğal kaynak rezervlerini, tarımsal üretimden elde edilen verimi ve gıda güvenliğini riske attığını ifade etmektedir.

Doğal kaynak rezervinin, tarımsal üretimdeki verimin ve gıda güvenliğinin risk altında olması ise küresel boyutta gıda üretiminin başrolünde yer alan ve kırsal bölgelerde yaşayan çiftçilerin gelir kaynaklarını doğrudan etkilemektedir. Başka bir ifadeyle, iklim krizi ile ortaya çıkan sıcaklık artışları, yağış miktarında yaşanan değişiklikler, aşırı hava olayları, salgınlar ya da toprak ve su kaynaklarında yaşanan bozulmalar, tarım sektöründe ciddi sorunlara neden olmakta, özellikle gıda üretimi ile geçimini sağlayan dünyanın gelişmekte olan bölgeleri bu sorunlardan maddi olarak ciddi bir şekilde etkilenmektedir.

Küresel gıda üretiminin büyük çoğunluğunu üstlenen gelişmekte olan ülkelere bakıldığında ise tüm gıda üretiminin %45-80’ini kadın çiftçilerin oluşturduğu ve dünyanın pek çok ülkesinde kadınların tarımsal üretim, dağıtım ve gıda kullanımı bağlamlarında önemli rol oynadıkları görülmektedir (Habtezion, 2016). Besin döngüsünün tüm aşamalarında temel bir rol oynayan kadınların gelir kaynaklarını doğrudan etkilemesi ile ele aldığımız iklim krizi, tüm bireyleri ciddi bir yoksullukla tehdit etmekte, yoksulların aşırı yoksullaşmasına ve eşitsizliklerin derinleşmesine kapı aralamaktadır.

Talu (2015) da iklim değişikliğinin yoksul bölgeleri, toplulukları ve kişileri orantısız olarak etkilediğini ve dünyadaki yoksulların %70’ini kadınların oluşturduğunu söylerken özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlarda yaşayan kadınların doğal kaynakların birincil kullanıcıları olmaları gibi nedenler ile iklim değişikliğinden en fazla etkilenen grupların başında geldiğini ifade etmektedir. Daha açık bir ifadeyle yoksulların büyük çoğunluğunu oluşturan kadınlar iklim değişikliğinden kaynaklı sorunlarla başa çıkmak için daha az kaynağa sahiptir ve hem düşük gelire sahip olmak hem de tarıma bağlı yaşam sürdürmek kadınları iklim krizinin etkilerine karşı daha kırılgan hale getirmektedir.

Bu konudaki istatistiklere bakıldığında, UNDP (2022) günümüzde 2 milyardan fazla insanın -yani küresel nüfusun üçte birinin - yoksul ya da yoksula yakın ve geçim kaynaklarına yönelik sürekli tehditlerle karşı karşıya olduğunu, 2030 yılına kadar 100 milyondan fazla insanın ise iklim değişikliği nedeniyle aşırı yoksulluğa düşebileceğini, 200 milyondan fazla insanın ise daha sık ve şiddetli iklim felaketleri nedeniyle yerinden edilebileceğini ve yoksulluk ile yerinden edilme tehdidinin çoğunlukla kadınları ya da kız çocuklarını etkileyeceğini söylemektedir.

Kadınların doğal kaynaklara bağımlılığı, yoksulların büyük bir çoğunluğunu kadınların oluşturması ve kadınların yoksulluğu erkeklere oranla daha şiddetli deneyimlemeleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve iklim krizi kesişiminin maddi maliyetini ortaya koymaktadır. Fakat toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve iklim krizinin kesişimselliği bahsi geçen maddi maliyet ve önceki başlıkta bahsedilen kadınların geleneksel toplumlardaki ikincil konumu nedeni ile yaşadıkları eşitsizlikler -yani buraya kadar bahsedilenler- ile sınırlı değildir.

Vinyeta, Whyte ve Lynn (2015) “İklim Değişikliğinde Kesişimsel Mercek: Amerika Birleşik Devletleri Yerli Topluluklarında Cinsiyete Dayalı İncinebilirlik ve Dayanıklılık Raporu” (Climate Change Through an Intersectional Lens: Gendered Vulnerability and Resilience in Indigenous Communities in the United States) isimli raporda iklim krizinin bireyleri,

- Halk sağlığı (afetler ve doğa olaylarında ölümler-yaralanmalar, yiyecek ve beslenme, ruh sağlığı),
- Göç ve yerinden edilme,

- İşsizlik, yoksulluk ve ekonomik sorunlar,
- Kültür, türler, mekanlar ve ilişkiler bağlamlarında etkilediğini söylemektedir.

Tüm bu ele alınanlara geniş bir açıdan bakıldığında, bireylerin iklim krizi karşısındaki kırılganlığının sosyo-ekonomik statüleri, eğitim durumları ve baş etme stratejilerinin yanı sıra toplumsal cinsiyet rolleri ile yakından ilgili olduğu görülmektedir (Talu, 2017). İklim krizi karşısında kırılganlığı artıran toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler kadınların yanı sıra erkekleri, ikili cinsiyet ve cinsel yönelim kimlikleri dışında kalan bireyleri ya da farklı kadınlıkları da etkilemekte; bireylerin baş etme stratejileri, dirençlilikleri, duyarlılıkları ya da iklim krizi ile mücadele etme yöntemleri bu bağlamda değişiklik göstermektedir.

Farklı kadınlıklar meselesi iklim krizi konusunda üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir. Crenshaw (1991) tarafından kadınların deneyimlediği farklı baskı ve ayrımcılık türlerine yeni bir yaklaşım olarak ortaya atılan kesişimsellik teorisine göre sınıf, ırk ve cinsiyet birbirinden bağımsız kategoriler değildir. Bu kimliklerin kesişiminin oluşturduğu deneyim, kendine has dezavantajlarla anılmakta, iki kimliğin kesişimini deneyimlemek, birbirlerine eklenen kimliklerden daha fazlasına işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, sınıfsal, ırksal, etnik, dinsel ve diğer kimlikler, cinsiyet kimlikleriyle kesişerek, kadınların toplumsal hayattaki deneyimlerini etkilemekte ve bireylerin birden fazla kimlik kategorisine ait olması karşılaşılabilecek ayrımcılık ve eşitsizlik biçimlerini şekillendirmekte, derinleştirmektedir. Örneğin, önceki paragraflarda bahsedildiği gibi yoksulluk, kadınların iklim krizi ile ilişkili deneyimlerini etkileyebilmekte, yoksul kadınlar iklim krizinin risklerine karşı daha savunmasız olabilmektedir. Ek olarak yoksul kadınların, temel hizmetlere sınırlı erişimleri nedeni ile iklim krizinin olumsuz etkileriyle başa çıkmakta zorlanabileceği ve sınıfsal eşitsizliğin kadınların karar alma süreçlerine katılmalarını engelleyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

İrksal ve etnik kökene dayalı ayrımcılık da kadınların iklim krizine karşı daha savunmasız hale gelmesinde etkili olabilmekte, azınlık gruplara mensup kadınlar genellikle daha tehlikeli alanlarda yaşamak zorunda olmaları ya da çeşitli hizmetlere erişimde zorluk yaşamaları nedenleri ile iklim krizinin getirilerini daha ağır deneyimlemektedir. Örneğin 2005'te Amerika Birleşik Devletleri'nin New Orleans eyaletinde gerçekleşen Katrina Kasırgası'nın ağırlıklı olarak etkilediği kesimin bölgenin en fakir ve "marjinal" olarak görülen topluluğu Afro-Amerikan kadınlar olduğu görülmektedir (Kovancı, 2019).

Bir çevre sorunu olmanın yanında sosyo-ekonomik bir sorun olan iklim krizini tam olarak anlamak ve mücadele edebilmek sosyal, ekonomik ve siyasi konuların bir arada ele alınmasını içeren oldukça karmaşık bir süreçtir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisi ile dezavantajlı konumda olan kadınların, sınıf, ırk, etnik köken veya din gibi kimliklerin de etkisiyle, iklim krizine karşı daha savunmasız olmaları da sürecin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, iklim krizine karşı mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin yanı sıra kadınların kesişimsel dezavantajlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İklim krizi ile mücadele ya da iklim değişikliğine uyum sağlayabilme noktasında dikkate alınması gereken toplumsal cinsiyet eşitliği, UNDP'nin (2007) iklim değişikliği ile mücadele etmeyi ele aldığı İnsani Gelişme Raporu'nda vurgulanmakta; raporda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile iklim krizinden olumsuz etkilenme durumu arasında açıkça bir bağlantı olduğu söylenmektedir. Gerek önceki bölümlerde bahsedilen uluslararası raporlar gerek İnsani Gelişme Raporu'nda yer alan bu açık bağlantı karşısında uluslararası düzeyde iklim değişikliği ile mücadele politikalarına toplumsal cinsiyet eşitliğinin dahil edilmesi ise kadın hakları hareketinin kazanımları ve çoğu Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında yürürlükte olan toplumsal cinsiyet eşitliği kararları ile yakından ilgilidir.

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nden Pekin Deklarasyonu'na, Gündem 21'den 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne çevre ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ele alan

belgeler, kadınların insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma alanları arasında somut bağlantılar tesis etmekle kalmayıp iklim değişikliği ile mücadele politikalarının belirlenmesinde rol oynamaktadır (Talu, 2017). Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında yürürlükte olan toplumsal cinsiyet eşitliği kararlarına ek olarak uluslararası iklim müzakereleri de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda önemli aktörlerdendir.

Örneğin;

- 13. Taraflar Konferansı (UNFCCC COP13, 2007) toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim müzakerelerinde ilk kez geniş çapta ele alınması ve iklim değişikliğiyle mücadelede kadınların ve erkeklerin eşit katılımının sağlanmasını vurgulaması nedenleri ile toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim krizi bağlamında kırılma noktası olarak kabul edilmektedir .
- 18. Taraflar Konferansı toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politikalarına entegrasyonu konusunda daha somut adımlara yer vermesi, ilgili süreçlerde kadınların tam ve eşit katılımını teşvik etmeyi amaçlayan politikalar önermesi ve iklim kriziyle mücadelede daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yaklaşım benimsenmesi nedenleri ile önemli görülmektedir. Konferansta alınan kararlar, kadınların katılımının artırılması ve cinsiyet dengesinin sağlanması amacıyla önerilen çeşitli adımları içermektedir. Önerilen bu adımlar, cinsiyet dengesine ulaşma hedefini benimsemek, kadınların karar alma süreçlerinde daha fazla yer almasını teşvik etmek, kadın adayların sayısını artırmak ve bu bilgilerin izlenip rapor edilmesi gibi süreçler hakkındadır (UNFCCC COP 18, 2012).
- 21. Taraflar Konferansı (UNFCCC COP 21, 2015) ise iklim değişikliğiyle mücadelede tarihi bir nokta olan Paris Anlaşması'nın kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Konferansta ve Paris İklim Anlaşması'nda hükümetlerin iklim değişikliğine karşı alacağı önlemler ve küresel ısınmayı sınırlama, adaptasyon ve direnç ya da kapasite geliştirme gibi konulardaki yükümlülükleri vurgulanmaktadır (Talu, 2017; Tatgın, 2019). Bu önlemler ve yükümlülükler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusu da yer almakta, toplumsal cinsiyet eşitliği iklim krizi ile mücadelede kritik bir unsur olarak yer almaktadır. Paris Anlaşması (2015), toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınların iklim politikalarına katılımını artırmak için adil ve kapsayıcı politikaların oluşturulması, kadınların katılımının sağlanması, cinsiyet eşitliği ile ilgili verilerin toplanması ve raporlanması gibi bir dizi öncelik ve yükümlülük belirlemiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir dönüm noktası olan bu anlaşma, iklim krizi ile mücadelede cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve kadınların güçlendirilmesine yönelik yükümlülükler getirmesi nedeni ile önemlidir. Çünkü bu yükümlülükler, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim krizi ile mücadelenin önemini uluslararası düzeyde vurgulamakta ve kadınların iklim politikalarında daha fazla yer almalarını teşvik etmektedir.

Özetle, uluslararası bağlamdaki iklim müzakereleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim değişikliği politikalarının temel bir bileşeni olarak kabul edilmeye başlanması ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politikalarıyla entegre edilmesi konusunda önemli bir platform sunmakta, farklı yaklaşımlar ve yükümlülükler ile bu süreci teşvik etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politikalarına entegrasyonu ve iklim değişikliğiyle mücadelede kadınların katılımının artırılmasını amaçlayan bu mekanizmalar ve geliştirilen stratejilerin, iklim krizine karşı daha kapsayıcı ve adil çözümler üretmede önemli bir rol oynadığı ve eşitliği sağlarken iklim değişikliği politikalarının etkinliğini artırarak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına da katkıda bulunacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Sonuç

Zamanımızın en önemli insan hakları krizlerinden biri olan iklim krizinin getirdiği riskler tüm canlıları ilgilendirmektedir. Başlangıçta basit ve yalnızca birkaç bilim dalını ilgilendiren bir konu olduğu düşünülse de canlıların hayatına etkisi ve ortaya çıkışında insanların rolü düşünüldüğünde iklim krizinin ne kadar karmaşık bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle de etkileri düşünüldüğünde, iklim

krizi sosyal adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin keşişiminde görünür olmakta, pek çok dezavantajlı grubu olumsuz etkilemektedir.

Eşitsizliklerin derinleştiği kriz durumlarının bir örneği olan iklim krizi; özellikle yoksulları, kadınları, engelli bireyleri, yaşlıları ve çocukları toplumun geri kalanına göre daha fazla etkilemektedir. Doğal kaynaklara bağımlılıkları, yoksul nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturmaları ve halihazırda var olan cinsiyet eşitsizliği nedeni ile bu çalışmada, kadınlar ele alınmıştır. Fakat iklim krizinin etkileri toplumsal cinsiyet ekseninde farklılaşmakta, yalnızca kadınları değil LGBTİ+'ları, erkekleri¹ ve farklı kadınlıkları da çeşitli biçimlerde etkilemektedir. Bu nedenle sorunun çözümünün de çok boyutlu olarak kurgulanması, çözümün toplumsal cinsiyet eşitliğini ve keşişimselliği merkeze alan bir yaklaşımı içermesi gerekmektedir.

Kesişimselliği merkeze alan bir yaklaşım, toplumsal cinsiyet ile farklı ve örtüşen kimliklerin nasıl birleştiğini ve kadınların iklim krizinden neden daha fazla etkilendiğinin anlaşılmasına yardımcı olurken politika yapıcılarının, uygulayıcıların ve stratejilerin daha etkili ve kapsayıcı olmasını sağlamaya yol açabilir. Bu çerçevede, yerel ve ulusal düzeyde atılacak adımların yanı sıra, uluslararası düzenlemeler de büyük önem taşımaktadır. Uluslararası belgelerde, iklim krizi ve toplumsal cinsiyet meselelerinin birlikteliğine vurgu yapılması oldukça önemlidir. Örneğin, Paris İklim Anlaşması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi konularına yer vermekte ve iklim krizini bir feminist mesele olarak tanımlamaktadır. Bu, iklim adaleti ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında önemli bir kazanımdır.

İklim krizinin feminist bir mesele olarak kabul edilmesi, kadınların yalnızca iklim krizinden etkilenen mağdurlar olmadıklarının, iklim krizi ile mücadelede aktif aktörler olduklarının da kabulüne zemin hazırlamaktadır. Farklı bir çalışmanın konusu olsa da iklim krizi ile mücadele noktasında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ulusal ve uluslararası çevrelerde atılan adımların yeterliliği ve etkililiği de tartışılmalıdır. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyal adalet meselesi olarak algılanmaması ile çevresel adalet ve iklim adaleti konularına gereken önemin verilmemesi bu bağlamda yaşanan en büyük engellerdendir. Oysa iklim değişikliği ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama çabası, bir sosyal adalet meselesi olarak ele alınmalıdır.

Kadınların iklim krizinden daha fazla etkilenmelerinin ele alınması ve toplumsal cinsiyet ile iklim krizi bağlantısına değinilmesi iklim krizinin çözümünde aktörler olarak kadınların yer almasına zemin hazırlayacağından önemlidir. Yalnızca sorunda değil, çözümde de kadınları görmek, kadınları sürece dahil etmek, kadınların karar alma süreçlerine katılımlarını sağlamak ekonomik kalkınma ve sosyal refah ile yakından ilgilidir. Tek başına yeterli olmasa da ekonomik kalkınma ve sosyal refah politikaları, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınları kritik konularda söz sahibi yapmak için önemli bir temel sağlamaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanan politikaların geliştirilmesi, toplumsal normların ve kültürel direncin dönüştürülmesi ve farklı kadın gruplarının ihtiyaçlarının dikkate alındığı kapsayıcı yaklaşımların benimsenmesi de önemlidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyal adalet meselesi olarak görülmesi ve kadınların iklim krizinin çözümünde aktörler olarak yer alması ulusal ve uluslararası düzenlemeler, sosyal politikalar ve sivil toplumun rolü ile mümkün olacaktır. Bu nedenle bahsedilen süreçlerin pratiğe entegre edilmesinde, bu alanda çalışan multidisipliner ekibin bilgi ve becerilerinin artırılması, gerçekleştirilen uygulamaların etkililiğinin sağlanması, iklim krizi ve dezavantajlı gruplara yönelik sorunlara daha fazla önem verilerek yeni araştırmaların yapılması, uygulamaların geliştirilmesi ve kadınların aktif olarak dahil olabilecekleri

¹ Örneğin, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında para kazanması, aileyi geçindirmesi, güçlü olması beklenen erkekler iklim krizinde ruh sağlığı bakımından kadınlardan daha dezavantajlılardır (Vinyeta, Whyte ve Lynn, 2015) ya da Orta Amerika'da gerçekleşen Mitch Kasırgası'nda, erkeklerden kahramanlık bekleyen ve onlara risk alma cesareti veren toplumsal cinsiyet normları, bu kasırgada kadınlara oranla daha çok erkeğin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (UNWOMEN, 2022).

sivil toplum projelerine ağırlık verilmesi oldukęa önemlidir. Bu tür bütünsel yaklaşımların, sadece iklim krizinin değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşıtsizliğinin de çözülmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- African Development Bank, Asian Development Bank, Department for International Development, United Kingdom, Directorate-General for Development European Commission, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development Germany, Ministry of Foreign Affairs -Development Cooperation the Netherlands, Organization for Economic Cooperation and Development, United Nations Development Programme, United Nations Environment Programme, The World Bank. (2012). *Poverty and Climate Change*. The World Bank.
- Aguilar, L. (2004). *Climate Change and Disaster Mitigation*. Gland: International Union for Conservation of Nature.
- Aksay, C. S., Ketenoğlu, O. & Kurt, L. (2005). Küresel Isınma ve İklim Değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 1 (25), 29-42.
- Birleşmiş Milletler. (1994). İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/webmenu/webmenu12421_1.pdf, (Erişim Tarihi: 04.05.2022).
- Bora, A. (2021). *Feminizm Kendi Arasında*. İstanbul: İletişim.
- CARE Canada. (2010). *Cyclone Nargis: Myanmar two years later*. Ottawa: CARE Canada.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Identity politics, intersectionality, and violence against women. *Stanford Law Review*, 1241-1299.
- Demirbaş, M. & Aydın, R. (2020). 21. Yüzyılın En Büyük Tehdidi: Küresel İklim Değişikliği. *Ecological Life Sciences*, 15 (4), 163-179.
- EKOIQ. (2022). Türkiye'nin İklim Politikaları Cinsiyete Duyarlı Değil. <https://ekoIQ.com/2018/05/30/turkiyenin-iklim-politikalari-cinsiyete-duyarli-degil/>, (Erişim Tarihi: 06.05.2022).
- European Institute for Gender Equality. (2021). Decision-making in environment and climate change: women woefully under-represented in the EU Member States. <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/data-talks/decision-making-environment-and-climate-change-women-woefully-under-represented-eu-member-states>, (Erişim Tarihi: 26.02.2023).
- FAO. (2019). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2019*. Roma: FAO.
- Habtezion, S. (2016). *Gender, climate change and food security*. Finland: UNDP.
- IFAD. (2011). *Women and rural development*. Rome: International Fund for Agricultural Development.
- ILO. (2012). *Empower Rural Women End Poverty And Hunger*. Cenevre: ILO.
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (2014). *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA: Cambridge University Press.
- IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegría, M. Craig, S. Langsdorf, S. Löschke, V. Möller, A. Okem, B. Rama (eds.)]. Cambridge University Press. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, 3056 pp., doi:10.1017/9781009325844.

- Kara, Y. (2021). Kesişimsellik İklim Değişikliğinin Neresinde?. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (1), 1-16. DOI: 10.46442/intjcss.729485
- Kovancı, E. (2019). İklim Krizi Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması ve Türkiye. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Tezi.
- MSI Reproductive Choices. (2024). mschoices.org. 14 million women at risk of losing access to contraception due to climate-related displacement. <https://www.mschoices.org/latest/14-million-women-at-risk-of-losing-access-to-contraception-due-to-climate-related-displacement/>. (Erişim Tarihi: 16.09.2024).
- Osman-Elasha, B. (2009). *SPECIAL CLIMATE CHANGE ISSUE: "To Protect Succeeding Generations..."*. UN Chronicle, 3 (4). Vol. XLVI .
- OXFAM. (2009). *Climate Change and Gender Justice*. Oxford: Oxfam.
- OXFAM. (2022). *Inequality Kills*. Oxford: Oxfam GB.
- Talu, N. (2015). *Türkiye’de İklim Değişikliği Siyaseti*. Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Talu, N. (2017). İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet Politika Belirleme Süreçleri. *Yasama Dergisi*, (33), 68-87.
- Tatgın, E. (2019). İklim Adaleti Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 104-118.
- The International Network of Women’s Funds and the Alliance of Funds. (2015). *Climate Justice and Women’s Rights: A Guide to Supporting Grassroots Women’s*. <https://www.greengrants.org/wp-content/uploads/2017/09/Climate-Justice-and-Womens-Rights-Guide1.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.05.2022).
- Ugboma, M. (2014). AVAILABILITY AND USE OF INDIGENOUS KNOWLEDGE AMONGST RURAL WOMEN IN NIGERIA. *Library Philosophy and Practice*, 1167.
- UN. (2022). *Women, Gender Equality and Climate Change*. https://www.un.org/womenwatch/feature/climate_change/, (Erişim Tarihi: 06.05.2022).
- UNDP. (2007). *Human Development Report 2007/2008*. New York: Palgrave Macmillan.
- UNDP. (2022). *Climate Change and the Rise of Poverty*. https://www.undp.org/blog/climate-change-and-rise-poverty?utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=Cj0KCQjw1N2TBhCOARIsAGVHQc737ckJCB54cHm3lRAfxM3ggUjVcGmCciIFFVkyF7nhLhZ, (Erişim Tarihi: 08.05.2022).
- UNEP. (2020). *GENDER,CLIMATE&SECURITY Sustaining inclusive peace on the frontlines of climate change*. https://cnxus.org/wp-content/uploads/2021/10/GCS_PolicyReport_200611.pdf, (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
- UNFCCC COP 18. (2012). *Report of the Conference of the Parties on its eighteenth session*. Doha: United Nations.
- UNFCCC COP 21. (2015). *21st Conference of Parties*. Marakeş: United Nations.
- UNFCCC COP13. (2007). *Gender equality and women's empowerment for the enhanced and effective implementation of the Convention*. Ordos: UN.

- UNFPA. (2022). Five Ways Climate Change Hurts Women and Girls. <https://www.unfpa.org/news/five-ways-climate-change-hurts-women-and-girls>, (Erişim Tarihi: 13.05.2022).
- UNICEF. (2024). Climate Change Impact on Adolescent Girls. <https://www.unicef.org/mena/reports/climate-change-impact-adolescent-girls>, (Erişim Tarihi: 16.09.2024).
- United Nations. (2015). *Paris Anlaşması*. <https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/paris-anlasmasi-13-20220808231948.pdf>. (Erişim Tarihi: 17.09.2024).
- United Nations Environment Programme. (2012). Global Environment Outlook 5 (GEO 5): Environment for the Future We Want. Malta: UNEP.
- UNWOMEN. (2018). Turning Promises into Action: Gender Equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/2/gender-equality-in-the-2030-agenda-for-sustainable-development-2018#view>, (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
- UNWOMEN. (2022). Women in Bangladesh Build Resilience Against Climate Change. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/9/bangladesh-climate-change>, (Erişim Tarihi: 16.05.2022).
- Vickers, Emma (2019). "When Is Change a 'Crisis'? Why Climate Terms Matter?". <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-09-17/when-is-change-a-crisis-why-climate-terms-matter-quicktake#xj4y7vzkg>, (Erişim Tarihi: 08.05.2022).
- Vinyeta, K., Whyte, K., & Lynn, K. (2015). *Climate Change Through an Intersectional Lens: Gendered Vulnerability and Resilience in Indigenous Communities in the United States*. USA: United States Department of Agriculture.
- World Meteorological Organization. (2022). State of the Global Climate 2021. https://library.wmo.int/viewer/56300?medianame=1290_Statement_2021_en_#page=1&viewer=picture&o=&n=0&q=, (Erişim Tarihi: 09.04.2022).
- WWF. (2022). Ne Yapıyoruz: İklim Değişikliği ve Enerji. https://www.wwf.org.tr/ne_yapiyoruz/iklim_degisikligi_ve_enerji/iklim_degisikligi/, (Erişim Tarihi: 20.04.2022).

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Katkıları: Tüm yazarlar makaleye eşit düzeyde katkı vermiştir. Makalenin son hali yazarlar tarafından okunup onaylanmıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Not: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.